

Knygotyra
2024, vol. 83, pp. 200–204

ISSN 0204–2061 eISSN 2345–0053
DOI: <https://doi.org/10.15388/Knygotyra.2024.83.8>

VEIKALAS APIE XX A. ANTROSIO PUSĖS – XXI A. PRADŽIOS KNYGOTYRINĖS MOKSLINĖS DRAUGIJOS VEIKLĄ LENKIJOJE

Aušra Navickienė

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Knygotyros, mediotyros ir
leidybos tyrimų katedra

Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius, Lietuva

El. paštas ausra.navickiene@kf.vu.lt

<https://ror.org/03nadee84>

KOREDZUK, BOŻENA. *BADANIA NAD KSIĄŻKĄ, BIBLIOTEKĄ I
INFORMACJĄ W KRĘGU TOWARZYSTW NAUKOWYCH. KOMISJA BIBLIOLOGII
I BIBLIOTEKOZNAWSTWA WROCLAWSKIEGO TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
(1953–2003)*. WROCLAW-WARSZAWA: WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU
WROCLAWSKIEGO; KOMITET HISTORII NAUKI I TECHNIKI PAN, 2021. 506 S.

Wroclavo universiteto profesorės, humanitarinių mokslų habilituotos daktarės, pripažintos mokslo istorikės Boženos Koredczuk veikalai *Knygotyros* žurnalo bendruomenei pristatomi nebe pirmą kartą. Dar 2007 m. žurnalo skaitytojai turėjo progą susipažinti su atsiliepimu apie jos monografiją *Początki teorii bibliologii. Dictionnaire raisonné de bibliologie (1802–1804)* G. E. Peignota. *Analiza i recepcja* (2005)¹, išskirtinį XIX a. Europos mokslo istorijos veikalą. Šios recenzijos objektas – naujoji autorės monografija apie

- 1 NAVICKIENĖ, Aušra. Nauja monografija apie XIX a. bibliografijos mokslą: Gabrielis Étienne'as Peignot ir jo *Dictionnaire raisonné de bibliologie (1802–1804)*. *Knygotyra*, 2007, t. 48, p. 295–299.

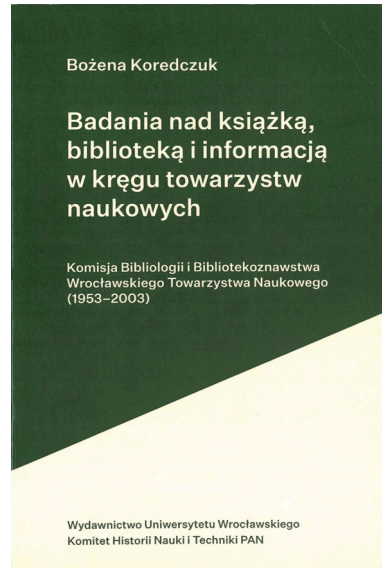
Received: 2024 10 04

Copyright © 2024 Aušra Navickienė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access journal distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

XX a. antrosios pusės – XXI a. pradžios Lenkijos knygos mokslų istoriją – Vroclavo mokslo draugijos Bibliologijos ir bibliotekininkystės komisiją (*Komisja Bibliologii i Bibliotekoznawstwa Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego*) ir penkiasdešimt metų trukusią jos veiklą.

Autorė pasirinko tirti reiškinį, sudėtiną dėl jo atstovaujamo istorinio laikotarpio, aprėpties ir susiklosčiusios šaltiniotyrynės bazės. Apskritai, mokslinės draugijos yra visuomeninių mokslinių judėjimų sudedamosios dalys, kurios kartu su universitetais ir kitomis aukštosiomis mokyklomis veikė ir veikia kaip vienas kitą papildantys, nors ir konkuruojantys mokslinių tyrimų centrai. Šios institucijos darė didelę įtaką mokslo raidai jau XIX a. Jos pritraukė mokslininkus, kurie galėjo greitai ir laisvai dalytis ir keistis mokslinėmis mintimis, naudotis didesne laisve ir mokslinių tyrimų galimybėmis nei universitetuose. XIX a. Anglijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Rusijoje ir Prancūzijoje veikė bibliofilinės ir bibliografinės draugijos. Jų atitikmuo padalytose Lenkijos teritorijose buvo bibliografinės komisijos, įkurtos prie dviejų svarbiausių bendrųjų mokslo draugijų: Krokuvos mokslo draugijos, vėliau – Švietimo akademijos, ir Varšuvos mokslo draugijos. Jos veikė ir Antrojoje Lenkijos Respublikoje. Šios institucijos registravo lenkų leidinius ir vykdė retų ir vertingų knygų tyrimus. Panašios komisijos po Antrojo pasaulinio karo buvo įkurtos prie Silezijos mokslinio instituto Katovicuose (garsaus Silezijos tyrimų srityje), Vroclavo mokslinės draugijos, Torunės mokslinės draugijos ir kelių kitų. Monografijoje tiriama 1953 m. Vroclavo universiteto bibliotekos vadovo Antoni Knoto įkurta Bibliologijos ir bibliotekininkystės komisija, kuri veikė kaip Vroclavo mokslo draugijos padalinys ir gyvavo iki 2003 m., plėtodama įvairiapusę veiklą. Nors komisija pradėjo savo veiklas Lenkijos mokslui labai sunkiu stalinistinės sistemos laikotarpiu, po kurio dar kelis dešimtmečius buvo vykdoma socialiniams judėjimams nepalanki politika, vis dėlto draugija penkiasdešimt metų buvo labai aktyvi.

Iki mūsų dienų išliko tik dalis Komisijos veiklos rekonstrukcijai būtinų archyvinių šaltinių, tad monografijos autorė buvo priversta plėsti šaltinių paieš-

kas ir pasitelkti įvairias publikuotų šaltinių rūšis. Pagal teminį ir chronologinį principus sistemindama sukaupią gausią faktografinę medžiagą ji parašė solidžios apimties monografiją, kurią sudaro įvadas, septyni skyriai, išvados ir šaltiniotyrynę reikšmę turintys išsamūs priedai. Pirmuosiuose dviejuose skyriuose ji apibendrina bibliologinių mokslinių draugijų kaip svarbių mokslo istorijos institucijų ištakas ir raidą Europoje ir Lenkijoje XIX–XXI a., ypač išskirdama šių mokslui svarbių darinių veiklą XX a., o trečiajame skyriuje Lenkijos Liaudies Respublikos mokslo fone išanalizavo nuo 1946 m. veikusią Vroclavo mokslo draugiją (*Wrocławskie Towarzystwo Naukowe*), atkreipdama dėmesį į jos pirmąją, 1920–1939 m. gyvavusios Lvivo mokslinės draugijos, tradicijų tęstinumą. Puikiai atsiskleisdama kaip Europos ir Lenkijos mokslo istorijos žinovė, mokslininkė pateikė turtingą knygos mokslo raidos istorinį kontekstą, kuris tapo pamatiniu ketvirtajame–septintajame skyriuose perėjus prie Bibliologijos (iki 1979 m. – Bibliografijos) ir bibliotekininkystės komisijos (1953–2003 m.) istorijos rekonstrukcijos ir stengiantis parodyti visas jos mokslinės, leidybinės ir populiarinimo veiklos formas. Analizuodama Bibliologijos ir bibliotekininkystės komisijos veiklą autorė ypač daug dėmesio skyrė Vroclave organizuotoms mokslinėms konferencijoms ir vėlesniais metais bendradarbiaujant su kitais nacionaliniais centrais numatytoms tyrimų kryptims aptarti, taip pat išanalizavo didžiulę mokslinę produkciją, pristatytą Komisijos posėdžiuose 1953–2003 metais. Išskirtinio autorės dėmesio sulaukė 1953 ir 1954 m. konferencijos, kurios tapo svarbiais įvykiais Lenkijos knygotyros tyrimams (jos nubrėžė kryptis ilgalaikiams projektams, susijusiems su Silezijos bibliografija, su knygos veikėjų biografiniu žodynu, taip pat su bibliotekininkų rengimu aukštosiose mokyklose), bei vėlesnių dešimtmečių renginiai. Tyrėjai pavyko teminiu požiūriu detalai išanalizuoti didžiulę mokslinę produkciją, pristatytą Komisijos posėdžiuose 1953–2003 m. (įvyko 318 posėdžių, kuriuose 137 pranešėjai perskaitė 361 pranešimą), identifikuoti komisijos narius bei dešimtis jos bendradarbių (komisiją sudarė 15–20 narių, priklausomai nuo metų, ir apie 50 bendradarbių), pranešėjų atstovaujamas institucijas (dauguma jų buvo susiję su Vroclavo bibliotekomis, įskaitant Vroclavo universiteto biblioteką, Ossolineum ir Kapitullos biblioteką, Silezijos biblioteką Katovicuose ir Vroclavo universiteto Informacijos ir bibliotekininkystės institutą) ir jų pranešimų tolesnės sklaidos kanalus. Dėl šaltinių stokos monografijoje mažiau detalai atskleistas tik Komisijos indėlis į Vroclavo mokslo draugijos leidybinę ir mokslo populiarinimo veiklą.

Išryškindama Bibliologijos ir bibliotekininkystės komisijos pasiekimus, autorė pasistengė parodyti, koks didelis buvo jos indėlis formuojant knygų, bibliotekų ir informacijos tyrimus Lenkijoje XX a. antrojoje pusėje, bei išigilino į problemas, su kuriomis Komisija susidūrė atkurtos nepriklausomybės metais, ir pabandė rasti atsakymą į klausimą, kas jas sukėlė. Įtikina autorės išvada, kad pirmuosius du dešimtmečius Komisijai pakako nuosekliai laikytis prieš pusę amžiaus nubrėžtos tyrimų krypties, orientuotos į bibliologiją, bibliotekininkystę, bibliotekininkystę ir bibliografiją. Naujų komunikacijos ir informacijos mokslo šakų, ypač informacijos mokslų plėtra nesulaukė platesnio susidomėjimo tarp Vroclavo knygų, bibliotekų ir informacijos tyrinėtojų. Informacijos tyrimai tebuvo marginaliniai, todėl neturėjo įtakos nei Komisijos narių, nei jos kviestinių svečių tyrimams. Be to, knygotyros, bibliotekininkystės ir informacijos moksluose buvo ryškus metodologinis ir institucinis istorinės ir šiuolaikinės problematikos atskyrimas. Tarp Komisijos narių ilgą laiką, iš esmės iki aštuntojo dešimtmečio, vyravo istorinis požiūris į tyrimus. Tuo pat metu visame pasaulyje galima išvelgti istorinių ir šiuolaikinių klausimų integracijos tendenciją. Monografijos autorė nurodė kelias priežastis, dėl kurių Komisijos veikla XX ir XXI a. sandūroje sustojo. Viena iš jų buvo XX a. dešimtojo dešimtmečio pradžioje Lenkijoje įvykę politiniai pokyčiai, kurie suintensyvino mokslininkų, o kartu ir Komisijos narių veiklą, vykdant mokslinius tyrimus ir įvairias akademines pareigas atstovaujamuose universitetuose. Kita priežastis buvo bibliotekininkų praktikų, kuriems teko daug naujų pareigų, susijusių su bibliotekų darbo modernizavimu ir kompiuterizavimu, susilpnėjusi mokslinė veikla. Be to, 1989 m. buvo įkurta Lenkijos bibliologų draugija, tais pačiais metais įsteigiant jos Vroclavo skyrių, kuris regioniniu lygmeniu iš dalies perėmė Komisijos uždavinius, o jo narių sudėtis beveik nesiskyrė. Naujoji draugija turėjo jau kitokią organizacinę struktūrą, palankesnę naujiems nariams pritraukti. Monografija baigiama taikliomis išvadomis, o tyrėjos išvalgos apie veiksnius, trukdančius tęsti Komisijos veiklą, turi rekomendacinį pobūdį.

B. Koredczuk monografija yra kruopštaus tyrimo rezultatas ir papildo Lenkijos ir Europos mokslo istoriografiją. Kaip pirmasis Vroclavo mokslo draugijos Bibliologijos ir bibliotekininkystės komisijos veiklai skirtas istorinės sintezės veiklas ji ypač reikšminga dėl iš įvairių šaltinių sukauptos ir susistemintos faktografijos. Svarbi ji ir mokslo istorijos tyrimų metodikos prasme, nes atskleidžia savitą mokslo istorijos reiškinio tyrimo dizainą, parodo tokio pobūdžio tyrimuose reprezentatyviausių šaltinių rūšių ir efektyvių tyrimo metodų arse-

nalą. 2021 m. paskelbtas bibliologijos veikalas taip pat gali būti vertinamas ir kaip rašytinis paminklas penkiasdešimt metų veikusiai mokslo institucijai ir jos veikloje dalyvavusiems asmenims, paminklas iškiliai Vroclavo knygotyros mokyklai, pasiekusiai didelių mokslinių tyrimų, leidybos ir mokslo populiarinimo laimėjimų ir reikšmingai prisidėjusiai prie knygų, bibliotekų ir informacijos mokslų plėtros Lenkijoje XX a. antrojoje pusėje. Lietuvoje tęsiant dar Vlado Žuko pradėtus tyrimus apie draugijas², prisidėjusias prie knygotyros raidos tarpukario Lietuvoje, darbas gali tapti vertingu pavyzdžiu metodologiniu požiūriu, o, ėmusis Lietuvos tarybmečio knygotyros tyrimų, gali suteikti unikalios lyginamosios medžiagos.

2 ŽUKAS, Vladas. *Lietuvių knygotyros bruožai*. Vilnius: Mokslas, 1989, p. 152–219.